

Dario Fo som pop-polka og skyggeteater

(Bergen): Baktruppen avlyser Norgesrevyen NOK og spiller i stedet LIK TIL SALGS, et eventyr fra realitetenes verden etter Dario Fo.

AV KNUT OVE ARNTZEN

Dario Fo: LIK TIL SALGS. Baktruppen, eatergarasjen, 4.-6. februar 2005

Denne kritikken skal handle om Baktruppens siste forestilling. Det krever imidlertid en liten teoretisk introduksjon. Det er på 1990-tallet at opplevelsens teater for alvor slår i gjennom i sin bruk av performancekunst, virkelig tid og det pop-ambiente; det at atmosfære brukes på en kitschaktig og popifisert måte. Illusjonen brytes delvis ned i teatret og den autentiske tilstedeværelsen økes. Det oppsto et nytt fellesskap mellom teaterkunstnere og publikum, uten at publikum måtte gjøre noe spesielt for å oppnå det – annet enn å være tilstede, uten noen tildelt rolle. Slik står det i motsetning til 1960-årenes «deltagende teater», da publikum skulle ha en dramaturgisk funksjon i teatret. Noen av 1960-tallets gruppeteaterstrategier ble resirkulerte, og det skjedde en påvirkning fra happenings og pop-kunst. 1990-tallet ble et tiår hvor det folkelige slo over i en konseptuell pop-kultur med basis i dyrking av popkulturelle ikoner. Det hadde røtter i den situasjonistiske bevegelsens kritikk av forestillingssamfunnet og kommersialiseringen dette innebar gjennom iscenesettelse av konsumkulturen, slik Guy Debord skrev om i den berømte boken *La Société du Spectacle* (1967). Konsekvensen var en oppløsning av virkelighetsillusjonen i teatret. Den ble i beste fall brukt på en ironisk måte, noe man kunne leke seg med, slik det særlig preget 1980-tallets teater.

Illusjon

Baktruppen bidro til denne utviklingen, de var en del av den, og kalte seg selvfølgelig Baktruppen fordi de ville vise at de var en trupp som kom haltende etter med noe

«bakfra», som skjøv dem «fremover»; i retning av en revitalisert avantgarde som både lekte med det «tilsynelatende» autentiske og samtidig dypt ironiske. Det kulminerte i en «autentisitetens realisme», det å ha vilje til å si noe uten å måtte spille det men bare være det. Eksperimenteringen kulminerte med det postmoderne teaters lek med stiler og grep i konseptuell og performancekunstnerisk retning. I dag, etter all konseptkunsten i teatret, har det igjen oppstått en etterspørsel etter illusjon. Hvorfor ikke spille teater med illusjon, er spørsmålet Kristian Seltun, ved Black Box Teater, har stilt i dette tidsskriftet («Skal vi lage teater igjen», nr. 2-2004). Hvorfor ikke våge å arbeide med illusjon i teatret? Spørsmålet har preg av å ville rekonstruere fragmentene i den dekonstruerte postmoderne billedveven, dvs. sette sammen brikkene på en ny måte – slik at det blir mer gjenkjennelig teater i den klassiske tradisjonen. Dette kaster Baktruppen seg overraskende nok over på en nokså hemningsløs måte, uten å skjele til noen side. De avlyser den forestillingen de egentlige skulle laget, revyen som skulle hatt tittelen *NOK*, om aspekter ved forholdet mellom Norge og Sverige siden unionsoppløsningen i 1905. De fant ut at det var for mange lik i lasten i den historien, og under sine vandringer i Stockholms gater (hvor arbeidet med produksjonen ble påbegynt) må de ha erkjent at det bare var én måte å forholde seg til «unionsoppløsningseuforien» på: Nemlig ved å beskrive den gjennom en grotesk folkekomedie. De kastet seg over Dario Fos farse fra ca. 1960, *Lik til salgs*. Baktruppen har brukt den svenske oversettelsen, *Lik till salu*, mens stykket på norsk er kjent under tittelen *Skulle det dukke opp flere lik*. Fo skrev og oppførte

egne situasjonistisk betonte typerollefarsen sammen med teatergruppen La Compa på Piccolo Teatro i Milano mellom 1955 og 1970, og de ble faktisk først utformet som en slags revynummer. Typerolle vil si at det er skikkelser, mer enn karakterer, i skuespillene. Typeroller viser ofte til rollenes funksjoner i spillet, og bruker typerollebetegnelser som «Faren» eller «Gjesten», og i noen tilfeller også egennavn som Maria og Marco. Dario Fo arbeidet som dramatiker og regissør med en «teatral illusjonisme» hvor showeffellene var viktigere enn troverdigheten. Det ble dramaturgisk til uttrykk i en blanding av klassisk forviklingskomedie og absurd levarkomedie, og Fo ble etter hvert særlig kjent for senere komedier som *En tilfelle anarkists hendelige død* og *Vi betaler il vi betaler ikke*.

Typekomedie

Når Baktruppen har valgt å spille en typerollefarse av Dario Fo heller enn en kitschseptuell revy, har de altså villet bryte med konseptuelle teaters «glatte» spektakularitet og hengitt seg til teatrets illusjonsmask. Men ikke helt, og ikke uten en viss revyakshowkarakter i forestillingen. Den oppførte ved å bruke skyggeteater (*ombre silhouette*) som grep når de spiller Dario Fos farse i stort format, og med bruk av folkelig-teatral virkemidler som jaktkostymer og popkamusikk. Det er en popifisert polkan som sikk med et «plastikkaktig» anstrøk og som skurrer tilstrekkelig av den. På denne måten bekjemper Baktruppen den «avmaktens realisme» som ligger i illusjonsteatrets naturotro på sin egen evne til å være troverdig. De bruker opplevelsens virkemidler i form av fjelebod og rare språklige forvrengninger av norsk og svensk, noe som reflekterer meget bevisst bruk av opplevelse for å skape følelsen av umiddelbarhet og medvirkning. Forestillingen ligger i spennet mellom dramaturgiske virkemidler som tangerer «enkle» og «autentisk troverdige» og bruk av teatral illusjon. Baktruppen har laget sentimentalt og kitschbetont folkelig teater med denne oppsettingen av Dario Fos typekomedie, som likevel ligger på grensen til å være revynummer.

Lik til salgs handler om et pokerlag som kunne foregått på landsbygda hvor som helst i Europa en gang for hundre år siden. Det brukes kostymer som minner om aristokratiske jaktmoter, og som visstnok skulle være kjøpt inn i en av Stockholms mer funksjonable konfeksjonsbutikker. Ved hjelp a

Baktruppen iscenesetter Dario Fo som skyggeteater. Foto: Baktruppen

meget godt behersket skyggeteaterteknikk, gjenskapet det en kro med karakteristisk anretning og langbord, og vi ser silhuetten av en nydelig og elegant antrukket krovertinne, Maria, som Trine Falch gir skikkelse og stemme til. Hennes far kroverten («Faren») spilles av Bo Krister Wallström, mens Jørgen Knudsen spiller hennes forlovede Marco. På kroen får de besøk først av en beruset mann («Den berusede»), spilt av Worm Winther, og så av en gjest («Gjesten») som dukker opp i Øyvind Bergs skikkelse, og som kommer til landsbyen for å selge kyr. Han har mye penger som han kaster på bordet slik

skyggeteatrets illusjonsteknikk. Gjesten blir involvert i en krangel over pokerspillet og når skuddvekslingen kommer, faller han tilsynelatende død om. De andre finner et papir på ham hvor det står at han er den kjente mafiabossen Il Magnaccio, som det er utlyst store løsepenger for. Den berusede, som bare hadde pipen å skyte med, blir tilsynelatende lurt til å ta på seg skylden for «drapet», men da de andre skjønner at det er løsepenger involvert, vil de selv slå kloen i disse.

Den berusede nekter først å gi fra seg ansvaret for liket, men krovertinnen klarer å overbevise ham om at hvis ikke hun får

nen og den «rike gjesten», for å kule kroa i hele pokerpotten. Noe de lykkes til slutt. Så reiser de bort i en bil som hører lyden av, og vi får høre at de tvis passerte den berusede – som vel også har vært involvert i plottet. Halvler de andre om hva som har skjedd ingen tar det særlig tungt. Maria har fall lurt faren og forloveden.

Sirkelen er sluttet for Baktruppen mot deres 20-årsjubileum til neste begynte med å sette opp Jens Bjørne Heiner Müllers. Siden har det bare vært Baktruppen som kollektiv, og nå lager de igjen teater basert på en kjent dram uten at det blir alt for mye illusjon. Det sømmer seg et jubileum.

Lik til salgs er også blitt vist på Box Teater i Oslo og på Teaterhuset Garden i Trondheim, samt i Kulturhuset i Stockholm og i Karlstad. I Sverige viser seg om blandingen av svensk og norsk («svorsken») blir tatt for å være nok dermed om svenskene kanskje vil kalle til den oppfatning at nordmenn ligner mer på dem selv enn de trodde. Da kommer kanskje unionsoppløsningen i et endelig ulykkelig lys, fordi Baktruppens foreldre allikevel er en revy og handler om en liekrangel. Var det kanskje det unionsoppløsningen var?

Baktruppen bryter med det konseptuelle teaters «glatte» spektakularitet, og hengir seg til teatrets illusjonsmakeri

at pokerpotten blir meget innholdsrik. Det kommer imidlertid til krangel og håndgemeng, pistolene kommer på bordet samtidig som det foregår en underlig jakt i bakgrunnen. Vi ser skyggene av forskjellige dyr som det ene etter det andre skytes med gevær; enten av scenearbeidere bak kulissene eller av aktørene selv med pistol. Noen dyr, slik som et villsvin og en elg, kommer spankulerende forbi, alt behendig vist ved hjelp av

overta liket så kommer hennes forlovede Marco til å miste jobben som kirkegårdsgraver: Det har vært så fryktelig få lik i det siste. Liket skifter eier, og avtalen er at krovertinnen skal heve løsepengene og reise til Amerika for å unngå hevn som vil komme fra broren til mafiabossen – en hevn som annonseres i et brev som også finnes i lommen på «liket». Til slutt viser det seg imidlertid at det hele er et spill iscenesatt av krovertin-